

جامعه، سیاست و قدرت

زندگی روزمره‌ی همه‌ی ما، سرشار از تجربیات هم‌زمان یا متناوب اعمال قدرت و تمکین به قدرت است. این تجربه، هم در مقیاس خرد و هم در مقیاس کلان، رخ می‌نماید. در محیط خانواده، مدرسه یا محل کار، افراد به‌خوبی می‌دانند که نمی‌توانند هرکاری که دلشان خواست انجام دهند و اکثر اوقات، مانع تحقق امیال و آرزوهای آنان سایر افراد جامعه هستند. در همان حال که فرد می‌داند اراده‌ی خود را بر چه کسانی می‌تواند تحمیل کند، چگونگی تحمیل اراده‌ی خود را نیز انتخاب می‌کند. گاه از زور فیزیکی استفاده می‌کند و گاه از یک زبان بازی نرم و ماهرانه.

کودکان غالباً شاهد خودنمایی قدرت در مقیاس خرد هستند، اما بزرگ‌سالان معمولاً قدرت را از طریق مواجهه با نهادهای بزرگ - مقیاس تجربه می‌کنند. مهم‌ترین این نهادها، نهاد دولت یا حکومت است که ریشه‌های آن هم چون ریشه‌های درخت، در همه‌ی حوزه‌های زندگی روزمره گسترده است. رشته‌ی علمی‌ای که این نهاد را به‌عنوان موضوع مورد علاقه‌ی ویژه‌ی خود مطالعه می‌کند، «علوم سیاسی» است. دانشمندان علوم سیاسی، هم ساختارهای رسمی نظم سیاسی را مطالعه می‌کنند (مثلاً ویژگی‌های نظام سیاسی یک کشور را با کشوری دیگر مقایسه می‌کنند) و هم رفتار افراد نسبت به نهادهای سیاسی رسمی را مورد توجه قرار می‌دهند (مثلاً اطلاعات زیادی درباره‌ی پدیده‌هایی هم چون رفتار رأی‌دهی و مشارکت در احزاب سیاسی را جمع‌آوری و تحلیل می‌کنند).

از سوی دیگر، مطالعات جامعه‌شناسان در خصوص قدرتی که پشت نهادهای سیاسی یا در لایه‌های زیرین آن‌ها قابل تشخیص و ردیابی‌اند و تلاش آنان برای مطالعه‌ی رابطه‌ی نمودهای رسمی قدرت و تظاهرات غیررسمی قدرت، به پیدایش جامعه‌شناسی سیاسی منجر شده است. البته توجه به قدرت در جامعه‌شناسی دغدغه‌ی جدیدی نیست، بلکه از ابتدای پیدایش رشته‌ی علمی جامعه‌شناسی، مسئله‌ی اساسی آن بوده است. در جامعه‌شناسی کلاسیک، حداقل می‌توان از دو چهره‌ی شاخص که موضوع قدرت را در مرکز نظریه‌ی جامعه‌شناختی خود قرار دادند، نام برد: ماکس وبر و ویلفردو پارتو.

مطالب این شماره از مجله به منظور بسط، تعمیق و تکمیل محتوای کتاب درسی مطالعات اجتماعی سال اول دبیرستان تهیه شده است. فصل پنجم این کتاب به مفهوم نظام سیاسی، انواع نظام‌های سیاسی، ویژگی‌های نظام سیاسی ایران، مشارکت سیاسی، انتخابات، رابطه‌ی نظام سیاسی با سایر نظام‌های اجتماعی (خانواده، آموزش و پرورش و...) اختصاص دارد. امید است، مقالات مندرج در این شماره از مجله بتواند، دبیران محترم علوم اجتماعی را در تدریس هرچه بهتر مفاهیم مرتبط با کتاب درسی فوق یاری کند.